

KRONIKA

KNJIŽEVNOST

PAVLE ZIDAR, JUGO

Roman *Jugo* je deseta knjiga Pavleta Zidarja in treba je priznati, da si je pisatelj do zdaj že izoblikoval svoj poseben stil in si utrdil posebno miselnost, ki ima v širokem krogu njegovih potrošnikov ravno tako srdite nasprotnike kot navdušene zagovornike. Za Zidarjevo prozo bi težko rekli, da se skuša vključevati v katerokoli stilno smer ali da sega po katerikoli modi, ampak se trdovratno zadržuje na tleh samo njegovih spoznanj in samo slovenskih specifičnosti; pogumno se spušča v rešetanje stvari, ki so nam dostikrat še vedno tabuji, podoba našega domačega sveta riše s kar se da ostrimi barvami, njegovo pisanje ne pozna predsodkov ali kakršnih koli zadržkov, skratka, njegova obravnava stvari je vedno vznemirljiva in nemara je prav zato odmevnost njegovih del tako različna.

Podoba je, da Zidar vedno piše iz svojih življenjskih izkušenj, ki jim potem zna dajati pomen resnične tragičnosti, življenjskega nesmisla in na drugi strani hrepenenja; in nemalokrat se iz te njegove izkustvene bolečine pojavi tudi protestiranje proti vsemu, kar je, protestiranje v imenu neke plemenite, višje človečnosti. Njegova diagnoza sveta, ali bolje rečeno okolja, se ves čas giblje nekje na robu zadnjega obupa, vendar ne stopa vanj, pač pa se rešuje z nekoliko ciničnim oklepanjem tega prekletega življenja, dostikrat pa tudi z vero v neko daljno resnico in pra-

Pavle Zidar, *Jugo*, Založba Obzorja, Maribor 1969.

vico, ki bo končno odplavila umazanijo naše vsakdanjosti.

Tudi roman *Jugo* vsebuje dosti pisateljevih avtobiografskih potez. Prikazuje podeželskega učitelja Sebastijana Vrišerja, ki poučuje po dolenjskih vaseh, piše pesmi, popiva, hodi spat k ženskam različne sorte, se upira diktatorstvu provincialnih politikov, se muči v zavesti, da je zaradi vseh teh lastnosti povsod nezaželen in da ga z užitkom preganjajo, zraven tega pa skoraj mazohistično uživa ob tej svoji izjemni poziciji in v tej mračni sredini trdovratno išče smisel svoji obstojnosti. Njegovo življenje je neizprosno odprto navzven, vendar nikjer ne more doseči utešitve: mati ga ne more razumeti, četudi njena usoda ni nič manj tragična od njegove, žena, s ka-

tero se poroči na novem službenem mestu, mu prav tako ne more nuditi zatočišča, poklicno delo mu je bolj v muko kot v zadovoljstvo, ker se mu tudi tu odpira strahota naše duhovne in materialne bede. Tako se njegovo življenje ne more umiriti in ne dobiti trdne osnove. Z Dolenjskega se preseli v primorsko mesto, ki ga pisatelj imenuje Dalas, se tam ponovno skuša živeti v razmere, vendar so stvari spet enake, samo da so spričo bolj civiliziranega nivoja še tembolj rezke, prefinjeno intrigantske in malo-meščansko poplitvene.

Popolnoma logično je potemtakem, da Sebastijan iz razkrojenih, naravnemu človeškemu etosu sovražnih razmer nemirno teži v neko drugo stanje, kjer bi bil zavarovan pred vsemi temi družbenimi umazanijami, pred svojo življenjsko travmo in pred vsemi ljudmi, ki mu v smislu eksistencialne filozofije pomenijo pekel. Erotika mu že dolgo ni več tisto odrešujoče stanje, kakršno želi doseči, ostane mu le še iskanje nekega globljega, trajnejšega smisla, neko moderno bogoiskateljstvo, nekakšno sodobno panteistično hrepenenje po smrti, ki pa ni samo smrt, ampak v spoju z naravo tudi začetek novega, mirnega življenja. Smrt je življenje in življenje je smrt. Ta enačba pomeni Sebastijanu v njegovih samotah, kamor se tako rad zateka in kjer kriči po odrešitvi, osnovno spoznavo v njegovem bogoiskateljstvu. Kljub temu pa se ta nemirni boem ne more docela odtrgati od realnosti, v kateri živi, pa naj je še tako umazana in naj mu povzroča še tolikšne muke. Tako je navsezadnje mučno razpet med to realnostjo in hrepenenjem, med telesnim in duhovnim, med dvema skrajnostima, med katerima vodi dolga, vijugasta črta težav, ki mu jih prinaša življenje. Veter jugo, ki piha z morja, pa mu pomeni simbol tiste daljne, komaj slutene

potešitve, proti kateri so uprte njegove oči.

Sebastijan Vrišer je v romanu tako glavna oseba, da vsi drugi le ilustrirajo njegovo pojavnost, ob njih se Sebastijan samo izčiščuje ter se potem odmika od njih v svoje iskanje. Zato celoten tekst zbuja vtis hlastanja, raztrganosti in nedokončanosti. Zidarjeva pripoved se nikjer za dalj časa ne ustavlja, ampak se vedno znova vrača v Sebastijana, zakaj drugi ljudje so le sredstvo za oblikovanje glavne junakove podobe oziroma pisateljve izpovedi. Ves mozaik stranskih oseb pa vendarle daje romanu neko družbeno ozračje, ki ga sicer Zidar nikakor ne analizira podrobneje, ampak ga ustvarja samo s kratkimi oznakami, ki jih nekako mimogrede meče na papir. Le »dalaški« politični ideolog Stjenka Valič in redke druge osebnosti tega kraja so nekoliko natančneje zarisani, da bi pisatelj skozi prikazal tudi dogmatsko okorelost zahodnoslovenske province.

Kakor je Zidarjev roman izpovedno avtentičen in družbeno sodoben, pa se vendarle še giblje po platformi tradicionalne človeške morale. Vsa njegova miselna konstrukcija namreč temelji na tistih človeških vrednotah in nevrednotah, ki so že od nekdanj razburjale razmišljajočo in čutečo umetniško naravo. Ta njegova morala podira vse navidezne dobrine in upošteva samo to, kar je v nas resnično, pristno, neponarejeno. A hkrati z iskanjem te globlje morale se pisatelj spogleduje z nasprotnim polom: z nekim zlom, ki je v nas in ki nas stalno potiska na rob hudega in razdiralnega. Ni le naključje, ampak zavestna pisateljva namera, da Sebastijan z nekakšno mefistovsko naslodo muči vse, ki so mu najbližji, in z vrtanjem v njihov moralni svet meče vanje odvečno blato svojega očiščevanja. Tako njegova mati postaja v

romanu iz mučenice hkrati tudi vzrok za tisto Sebastijanovo ogorčenje, ki je zraslo že nekoč v mladosti, in za tisto bistrovidnost, ki mu je spričo neurejenih družinskih razmer že tedaj odkrila moralna nesorazmerja in razpoke pri ljudeh, če morajo živeti skupaj. Jasno je tedaj, da se mu tudi v zakonskem življenju hitro odkrije vsa nemožnost pristnih, nekomplikiranih, na tradicionalni človeški morali temelječih odnosov. Ta nemožnost je pravzaprav glavna pisateljeva travma in iz te nemožnosti navsezadnje izvira njegovo hrepenenje po drugi, absolutni, transcendentni do broti in pravičnosti.

Se posebej pa je ob Zidarjevem pisanju treba opozoriti na njegov besedni izraz. Menda ni na Slovenskem pisatelja novejše dobe, ki bi se bil dokopal do tako svojevrstne in sugestivne umetniške besede. Njegova izrazna virtuoznost je vredna občudovanja, svoj bogati besedni zaklad zna ustrezno razporejati in ga prilagajati situacijam, simbolnost in metaforičnost njegovega jezika sta kljub včasih navidezni vulgarnosti zlahka sad dognanega smisla za lepoto in pomenko globino. Čeprav je roman na splošno neurejen in do neke mere celo zmeden, čeprav pogosto napravi vtis nekontroliranih izbruhov in slabih povezav, pa je že zaradi izrednega izraza vreden vse pozornosti in brez dvoma uvršča pisatelja v prvo vrsto sodobnih oblikovalcev slovenske besede.

Jože Šifrer

EVALD FLISAR, UMIRANJE V OGLEDALU

Flisarjev roman *Umiranje v ogledalu* ravno toliko prehaja iz abstraktne zasnove v realno družbeno razpolo-

Evald Flisar, *Umiranje v ogledalu*. Založba Lipa, Koper 1969.

ženje, kolikor je njegov prejšnji roman *Mrgolenje* prahu iz neizprosne življenjske danosti segal v nadrealne sfere sklepanja, miselnih kombinacij in iluzij. Glede na to, da Flisar kaže analitične sposobnosti, ki pa še vedno niso urejene in ne težijo h kakšnemu določnejšemu cilju, bi bilo zanimivo primerjati oba teksta zlasti zato, ker pisatelj v obeh delih skuša biti tako različen, v bistvu pa je vendarle povsod enak: enako nemiren in vzburljiv; toda za takšno primerjavo tu ni mesta, zato naj pričujoča recenzija skuša podati sodbo le o tem novem Flisarjevem romanu.

Roman *Umiranje v ogledalu* je zavestno neurejena pripoved o petih človeških usodah, ki se giblje na dolgi črti od transcendentne pošastnosti in nelogičnosti do trpke realnosti našega cveta. Očitna je pri tem pisateljeva težnja, da bi kot Kafka z grotesknimi podobami poustvaril svoje notranje dileme in strahove; in tako na primer nenadna sprememba človeka v petelina že kar preveč do-

